

SAVONIA

OPINNÄYTETYÖ - AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
SOSIAALI-, TERVEYS- JA LIIKUNTA-ALA

LASTEN JA NUORTEN AGGRESSION HALLINTAAN LIITTYVÄT KÄYTÄNTEET JA TOIMINTATAVAT

AVEKKI-kouluttajamateriaalin kehittämistyö

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	
Koulutusohjelma Hoitotyön koulutusohjelma	
Työn tekijä(t) Hanna-Mari Kainulainen	
Työn nimi Lasten ja nuorten aggression hallintaan liittyvät toimintatavat ja käytänteet	
Päiväys	20.03.2018
Sivumäärä/Liitteet	28 sivua
Ohjaaja(t) Jukka Aho, AVEKKI-koulutuskeskus, Raija Pulkkinen, Savonia Ammattikorkeakoulu	
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) AVEKKI-koulutuskeskus	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Ärtymys ja aggression tunne kuuluvat jokaisen ihmisen elämään. Se on tärkeä osa normaalia lapsen ja nuoren kasvua sekä tunne-elämän kehitystä. Aggressio on yhteinen nimittäjä monille tunteille, kuten katumukselle tai kaudelle. On kuitenkin tärkeää havaita sen olevan vain tunne eikä teko. Hallitsematon aggressio voi johtaa väkivaltaiseen käytökseen, erityisesti lapsilla ja nuorilla, joilla ei ole työkaluja käsitellä tai hallita omaa aggressiotaan. Jos työkaluja aggressionhallintaan ei ole, väkivallasta voi kehittyä toimintamalli, jolla on kauaskantoisia vaikutuksia yksilön aikuisuuteen. Lasten ja nuorten kanssa esimerkiksi päiväkodeissa, kouluissa, laitososuhteissa tai sairaalan osastoilla työskentelevien olisi hyvä omata keinoja aggression hallintaan ja näin väkivaltaisen käytöksen ennaltaehkäisyyn.</p> <p>Työn toimeksiantaja oli Savonia-ammattikorkeakoulun AVEKKI-osaamiskeskus. Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa AVEKKI-osaamiskeskuksen kouluttajille tarjottavaa lisämateriaalia, jota kouluttaja voi hyödyntää syventäessään osaamistaan lasten ja nuorten kanssa työskentelevien koulutuksia varten. Opinnäytetyössä kartoitettiin niin Suomessa kuin kansainvälisesti käytettäviä, erityisesti lapsille ja nuorille suunnattuja, aggression- ja vihanhallintamenetelmiä sekä väkivallattomaan vuorovaikutukseen keskittyviä sosiaalisten ongelmatilanteiden ratkaisutapoja.</p> <p>Tutkitut mallit valittiin alan tieteellisesti vertaisarvioitujen artikkeleiden, alan oppikirjojen ja aiheesta kirjoitettujen kirjojen pohjalta. Mallit ja menetelmät koottiin yhteen, strukturoimalla tuotos olemassa olevan AVEKKI-kouluttajan käsikirjan mukaisesti. Opinnäytetyön tuotokseen sisällytettiin ennaltaehkäiseviä aggressionhallintamenetelmiä, vuorovaikutusmenetelmiä, kiinnipitomenetelmä sekä tapojen selvittää tapahtuneita konflikteja jälkikäteen.</p> <p>Työssä havaittiin, että lapsille ja nuorille suunnattuja aggressionhallinta- ja vuorovaikutusmalleja on kehitetty useita, ja suurin osa niistä on muokattu aikuisten hallinta- ja vuorovaikutusmenetelmien perusteella. Suurin osa malleista eroaa käytännöltään huomattavasti, mutta perustuvat laajalti samaan ajatukseen: lapsi ja nuori on vielä kehityksensä osalta vaillinaisen, ja moni ongelmista kumpuaa vaikeuksista käsitellä ja ratkaista sosiaalisia konflikteja. Suurin osa malleista perustuu lapsen/nuoren ja aikuisen yhteistyöhön perustuvaan toimintatapaan, jossa aikuinen puhuttelee aggressiivisesti käyttäytyvää henkilöä rauhallisesti ja pyrkii saamaan hänet kysellen selvittämään, mikä asia hänet suututti, ja kuinka asia voitaisiin yhdessä ratkaista. Tilanteisiin, joissa lapsen puhumalla rauhoittaminen ei riitä, voidaan käyttää minimaalisesti kajoavia keinoja, joiden tavoitteena on estää riehuvaa lasta tai nuorta vahingoittamasta itseään tai muita. Kajoavat keinot ovat joskus välttämättömiä ja tehokkaita, mutta niiden käyttöä tulisi harkita tarkkaan, jos tilanne on mahdollista selvittää siten, että lapselle tai nuorelle jää tilanteesta positiivinen oppimiskokemus ongelmanratkaisun muodossa.</p> <p>Työn tuotos koottiin AVEKKI-kouluttajan käsikirjan lisämateriaaliksi, ja jatkoa ajatellen olisi mielenkiintoista keskittyä AVEKKI-kouluttajien kanssa yhteen tai muutama tuotoksessa esitellyistä menetelmistä, ja tutkia menetelmien käytännön toteutusta esimerkiksi KYS:n lastenpsykiatrisessa yksikössä tai lastenkodissa.</p>	
Avainsanat Aggressionhallinta, Vihanhallinta, Väkivallaton vuorovaikutus, Aggressiokasvatus, AVEKKI	

Field of Study Social Services, Health and Sports			
Degree Programme Degree Programme of Nursing			
Author(s) Hanna-Mari Kainulainen			
Title of Thesis Methods and Practices for Aggression Management of Adolescents			
Date	20.3.2018	Pages/Appendices	28 pages
Supervisor(s) Jukka Aho, AVEKKI Center of Excellence, Raija Pulkkinen, Savonia University of Applied Sciences			
Client Organisation /Partners AVEKKI Centre of Excellence			
<p>Abstract</p> <p>The feeling of aggression is naturally occurring and normal at any age. It's an important part of growth and evolution of emotional development of children. Aggression is a common factor for many feelings, including remorse and grudge. However, aggression is a feeling, not an act. Unmanageable aggression may lead to violent behavior especially when an adolescent doesn't have readiness to handle his or her own aggression. If tools for aggression management lack of existence, the possibility of violent behavior increases and it can have a major effect on one's adulthood. The professionals working in kindergartens, schools, adolescent facilities and wards should possess methods for aggression management and thus prevention of violent behavior.</p> <p>The client for this thesis was AVEKKI Center of Excellence which operates under the Savonia University of Applied Sciences. The aim of this thesis was to produce additional learning material for the trainers at the AVEKKI Center of Excellence that trainers can use to deepen their knowledge when training professionals who work with adolescents. In this thesis, the aggression and communication methods and practises used both internationally and in Finland were studied and evaluated.</p> <p>The selection of methods and practises were based on peer reviewed studies, books and textbooks considering the topic. The output was structured based on the present AVEKKI-trainer's handbook. The output included aggression management methods, communication methods, physical interpretation methods and methods for post-situation handling.</p> <p>It was observed that there is variety of aggression management and violent preventing methods and most of the practises and methods are derived straight from the methods used for adults. These methods and practises differ from each other only from the practical point of view: most of the methods are based on the idea of incomplete development of emotion regulating systems and therefore most of the problems evolve from adolescents' incapability and incomplete possibilities to solve social conflicts on their own. The main idea and the key behind almost every method is a calm adult who tries to lead the situation from conflict to problem solving and in this way to a positive learning situation. In situations, where physical interpretation is compulsory, it is stated that every used method should be minimally physical and the situation should be thoroughly discussed after the incident.</p> <p>The output of this thesis was rounded up as an additive material for the AVEKKI-trainer's handbook. For future work, it would be interesting to collaborate with AVEKKI-trainers and focus on one or a few selected methods for practical study in the field, for example in Kuopio University Hospital's Pediatric Psychiatry Unit or with in some Child Caring Facility.</p>			
<p>Keywords</p> <p>Aggression, Aggression management, Adolescent, Adolescent violence, AVEKKI, angermanagement</p>			

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	LASTEN JA NUORTEN AGGRESSIO	6
2.1	Aivot osana aggression syntyä.....	7
2.2	Aggression tunne osana lapsen kehitystä	9
2.3	Aggressiokasvatus	11
3	AGGRESSION HALLINNALLA KOHTI VÄKIVALLAN ENNALTAEHKÄISYÄ.....	15
4	OPINNÄYTETYÖPROSESSI OSANA SAIRAANHOITAJAOPINTOJA.....	18
4.1	Työn tarkoitus ja tavoite	18
4.2	AVEKKI-toimintatapamalli.....	18
4.3	Opinnäytetyö kehittämistyönä	19
4.4	Työn ideointi ja suunnittelu	20
4.5	Työn toteutus.....	20
5	OPINNÄYTETYÖPROSESSIN JA TUOTOKSEN ARVIOINTI	22
6	POHDINTA	24
6.1	Eettisyys ja luotettavuus	24
6.2	Oman oppimisen arviointi.....	24
6.3	Tuotoksen hyödynnettävyys	25
6.4	Jatkotutkimus ja kehittämisidea	25
	LÄHTEET	26

1 JOHDANTO

Lähes kaikilla lapsilla on joitakin psyykkisiä ongelmia jossakin kasvun vaiheessa. Tavallisimpia ongelmia ovat esimerkiksi pelot, huonot tavat, raivokohtaukset, keskittymisongelmat tai perustarpeisiin liittyviä ongelmia. Tämä saattaa aiheuttaa vanhemmissa avuttomuuden tunnetta. (Furman 2010, 5.) Myös lasten psykiatri Jari Sinkkonen (2015, 134) kertoo Pulassa lapsen kanssa -kirjassa, että monissa kohtaamisissaan kysymyksissä perhe-elämään liittyen ongelman ydin on lasten aggressiivisuus ja sen aiheuttama neuvottomuus vanhemmissa.

Aggression tunne on jokaisella ihmisellä. Se on normaali osa lapsen kasvua, kehitystä ja kehityksen tukemista. Haastavien tunteiden avulla voidaan ottaa etäisyyttä muihin ihmisiin sekä puolustaa itseään. Aggression tunne avulla syntyy halu poistaa ärsyttävä asia ja palata rauhalliseen olotilaan. Lapsen kokiessa ympäristön uhkaavana hän voi käyttäytyä aggressiivisesti. Lapsen kokema uhka voi olla todellinen tai kuviteltu, mutta kokemus on lapselle totta. Aggression tunne on voimakasta energiaa, jota on opeteltava hallitsemaan rakentavasti. Lapsen oppiessa tunnistamaan ja nimeämään läpi käymiään tunteita hän voi myös opetella hallitsemaan niitä. Samalla pyritään ennaltaehkäisemään harkittuja ja pikaisuuksissa tehtäviä väkivallantekoja. (Cacciatore 2007, 17; Terve Media Oy 2009.) Pieni lapsi ei kokonsa ja voimansa puolesta saa välttämättä suurta tuhoa aikaan käyttäytyessään väkivaltaisesti, mutta lapsen kasvaessa myös voimat, ja sitä mukaan tuhon määrä lisääntyy (Cacciatore 2007, 45).

Suomalaisessa tutkimuksessa, jossa tutkittiin alle 18-vuotiaiden osuutta rikoksiin syylliseksi epäiltyinä, selviää että pahoinpitelyrikoksista epäiltiin 3 343 alaikäistä, joka oli 11,2 prosenttia kaikista epäillyistä pahoinpitelyrikoksista. Lisäksi 2006 epäillystä seksuaalirikoksesta oli 149 tapauksessa epäiltynä alaikäinen mikä oli 7,4 prosenttia kaikista. Henkirikoksia oli 121, joista kahdessa tapauksessa oli epäiltynä alaikäinen. (Marttunen ja Salmi, 2017.)

Opinnäytetyön tarkoituksena selvittää, mitä menetelmiä on käytössä lasten ja nuorten aggression ennakointiin ja hallintaan, ja koota ne yhteen. Työn tavoite on tuottaa materiaalia AVEKKI-kouluttajille aggression ja väkivallan ennakoinnin ja hallinnan keinoista lasten ja nuorten kanssa työskentelevien näkökulmasta. Koottua materiaalia käytetään tietolähteenä AVEKKI-kouluttajan käsikirjan kehittämisessä, ja siten kouluttajien osaamisen parantamiseksi tästä aihealueesta.

Opinnäytetyön tuotos strukturoidaan olemassa olevien AVEKKI-kouluttajan käsikirjan sisältöjen mukaisesti. Näitä sisältöjä ovat ennaltaehkäisy ja ennakointi, ammatilliset valmiudet, vuorovaikutus, turvallinen hallinta, hallinnan riskit ja vaarat sekä jälkiselvittely. Opinnäytetyön tuotosta käytetään lasten ja nuorten AVEKKI-koulutuksen kouluttaja-aineiston kehittämisessä. Opinnäytetyön raportti julkistetaan, mutta työn tuotos tulee ainoastaan AVEKKI-kouluttajien käyttöön.

2 LASTEN JA NUORTEN AGGRESSIO

Lähes kaikilla lapsilla on joitakin psyykkisiä ongelmia jossakin kasvun vaiheessa. Tavallisimpia ongelmia ovat esimerkiksi pelot, huonot tavat, raivokohtaukset, keskittymisongelmat tai perustarpeisiin liittyviä ongelmia. Tämä saattaa aiheuttaa vanhemmissa avuttomuuden tunnetta. (Furman 2010, 5.) Myös lastenpsykiatri Jari Sinkkonen (2015, 134) kertoo Pulassa lapsen kanssa -kirjassa, että monissa kohtaamisissaan kysymyksissä perhe-elämään liittyen ongelman ydin on lasten aggressiivisuus ja sen aiheuttama neuvottomuus vanhemmissa.

Eeva Aronen kertoo artikkelissa "Lasten häiriökäyttäytyminen", että Suomessa 11 prosentilla 4-12-vuotiasta lapsista on raportoitu olevan kliinisesti merkittäviä käytösongelmia. Ongelmia, jotka nousivat esiin, olivat kiukunpuuskat tai kiivastumiset, tappeleminen tai kiusaaminen, tottelemattomuus, valehtelu ja varastelu. Lapsen käytösongelmiin yhdistyi liika-aktiivisuus, surumielisyys sekä univaikeudet. (Aronen 2016.) Lasten ja nuorten erilaiset ongelmat näkyvät myös koulumaailmassa. Vuonna 2008 yläasteikäisten opettajille tehdyssä kyselytutkimuksessa selviää, että tutkimukseen osallistuneista opettajista 66 prosenttia oli kohdannut loukkaavaa käytöstä oppilaan taholta koko uransa aikana, ja 45 prosenttia vuoden 2007-2008 aikana. Väkivallan uhkaa koko uransa aikana oli kohdannut 24 prosenttia, ja 7 prosenttia vuosien 2007-2008 aikana. Varsinaista väkivaltaa oli kokenut 11 prosenttia opettajista oppilaan taholta koko uransa aikana, ja 4 prosenttia vuoden 2007 aikana. (Salmi ja Kivivuori 2009.)

Aggressio on nimitys monille haastaville tunteille kuten esimerkiksi pettymys, pelko, kateus, kauna, raivo, kostonhimo, suru ja katumus. Aggressio on tunne, ei teko (Väestöliitto 2018).

Aggression tunne on kaikilla ihmisillä luonnostaan. Se on normaali osa lapsen kasvua, kehitystä ja kehityksen tukemista. Haastavien tunteiden avulla voidaan ottaa etäisyyttä muihin ihmisiin sekä puolustaa itseään. Aggression tunteen avulla syntyy halu poistaa ärsyttävä asia ja palata rauhalliseen olotilaan. Se on voimakasta energiaa, jota on opeteltava hallitsemaan rakentavasti. Tappion ja kiipeiden tunteiden kokeminen kuuluu osaksi elämää jo varhaisessa vaiheessa. Tunteet, kuten pettymys, pelko, kateus, mustasukkaisuus ja kostonhimo mielletään negatiivisiksi ja haastaviksi asioiksi. Nämä edellä mainitut tunteet voivat tulla helposti esiin vihaisuutena. Viha ja suuttumus ovat yleensä toissijaisia tunteita. Ennen suuttumista tapahtuu jotain, joka laukaisee vihaisuuden. Ensisijainen tunne voi olla esimerkiksi pettymys, turhautuminen tai suru. Viha jättää ihmisen siinä tilanteessa vähemmän haavoittuvaiseksi kuin pettymys tai pelko. Viha ja suuttumus kertoo, että jokin on pielessä. (Abraham ja Studaker-Cordner 2018; Cacciatore 2008, 17-28.)

Aggression tunne on vain tunne. Ei ole olemassa huonoa, väärää tai sen enempiä oikeaa tunnetta. On tunteita, jotka ovat aitoja ja sallittuja. Haastavista tunteista huolimatta ihmisen pitäisi pystyä toimimaan niin, ettei mitään tuhoa tai peruuttamatonta tapahtuisi. Aggression tunne saa aikaa kehossa erilaisia reaktioita, jotka ovat tahdosta riippumattomia. Niistä vastaa parasympaattinen hermosto. Kehon reaktioita ovat verenpaineen nousu, sydämen syke, käsien hikoilu ja lihasten jäykistyminen. Se saa aikaan tarpeen toimia. Tärkeä on kuitenkin muistaa, että nämä tunteet menevät ohitse. Verenpaine laskee, syke tasaantuu ja ajatus kirkastuu. Aggression tunteen ollessa päällä on

vaikea nähdä asioita isompina kokonaisuuksina. Kun aikaa on kulunut hetki, voidaan asiaa käsitellä. Koska aggressiointunne on voimakas ja se aiheuttaa tarpeen tehdä jotain, on syytä miettiä rajat toiminnalle etukäteen. Tämä auttaa siinä, ettei tule tehtyä pikaisuuksissaan mitään, mitä joutuu katuun. Hyviä ohjeita rajojen asettamiselle ovat, ettei ketään saa satuttaa, mikään ei saa rikkoutua ja mitään mitään peruttamatonta ei saisi tapahtua. Ahdistusta voi lievittää jollakin fyysisellä toiminnalla kuten huutamalla, esinettä puristamalla tai reippaalla liikkumisella. (Mielenterveystalo 2018.)

2.1 Aivot osana aggression syntyä

Neurologi, lastenpsykiatri Daniel J. Siegel avaa kirjassaan *Mielitaju* (2012, 37-38) miten aivot ohjaavat erilaisia reaktioita ja kuinka ne ovat yhteydessä toisiinsa. Aivorunko huolehtii peruselintoiminoista kuten sydämen ja keuhkojen toiminnasta. Se vastaa myös kehon energiatasosta säätelemällä sydämen lyöntitiheyttä. Aivorungossa sijaitsevat neuroniryppäät ottavat tilanteen haltuun, kun olosuhteet vaativat energiantuotannon nopeaa kasvua koko kehossa. Ihminen siirtyy taistele tai pakenen-olotilaan. Tähän olotilaan siirtyminen on henkilön selviytymisreaktio, ja siinä on lähes mahdotonta ottaa huomioon muita. Tämä saa aikaa reaktiivisuuden vähenemisen osana selviytymistä.

Limbit alueet huolehtivat mm. ihmissuhteiden ja muistikuvien muodostumisesta. Sillä on tärkeä osa myös stressin säätelyssä. Kärsiessämme stressistä kehomme alkaa muodostaa kortisolia, joka vapauttaa energiaa, jotta voimme vastata edessä olevaan haasteeseen. Tämä on hyödyllinen toiminto, mutta pitkittyessään se voi johtaa ongelmiin. Pitkittyessään pienetkin stressinaiheuttajat nostattavat kortisolitasoja, mikä tekee esimerkiksi traumatisoituneen henkilön arjen hankalaksi. Korkeat kortisolitasot ovat myös haitallisia kasvaville aivoille, ja ne voivat häiritä hermokudoksen normaalia kasvua. Tunteiden tasapainottamiseksi ja kroonisen stressin haitallisten vaikutusten vähentämiseksi on erittäin tärkeää löytää tapoja rauhoittaa ylivilittyneen limbisen alueen toimintaa itselle sopivin menetelmin. Limbisen alueen muistien luomisessa on kiinnitetty erityisesti huomiota mantelimumakkeeseen ja hippokampukseen. Näistä nostan esille mantelimumakkeen, koska Daniel J. Siegelin mukaan tällä on todettu olevan erityisen tärkeä rooli pelkoreaktioiden luomisessa. Mantelimumake voi herättää äkillisen selviytymisreaktion. Mantelimumake on jatkuvasti hieman varuillaan, ja saa henkilön toimimaan ilman tietoisuutta. Tämä voi pelastaa hengen tai saada henkilön tekemään jotain, mitä myöhemmin katu. Sisäisten tiedostamattomien tunteiden ymmärtäminen vaatii sen, että henkilö yhdistää nämä aivokuoren alla syntyneet tunnetilat aivokuoreen. (Siegel 2012, 38-40.)

Aivokuori kuvaa kolmiulotteista maailmaa aivokuorenaisten alueiden kehollisten toimintojen ja selviytymisreaktioiden ulkopuolelta. Se mahdollistaa ajattelun ja käsitteet. Se rakentaa meille sisäistä maailmaa. Sen avulla meillä on kyky kuvitella, koota uudelleen keräämämme tietoja ja kokemuksia sekä luoda niitä. Aivokuoren posteriorinen osa kartoittaa ihmisen fyysisiä toimintoja aistien kautta ja kirjaa muistiin kehon liikkeitä. Aivokuoren posteriorisen osan havaintotoiminnot upottavat esimerkiksi esineen kehokarttaan niin, että sen voi kokea hermostollisesti kehomme jatkeena. Tämän toiminnon avulla ihminen osaa toistojen seurauksena esimerkiksi parkkeerata auton ahtaaseen koloon. Aivokuoren etuosa vastaa taas tahdonalaisista lihaksista. Nämä käytössä olevat neuroniryhmät jatkuvat

selkäyttimeen, missä ne risteytyvät, ja mahdollistavat lihasten liikkumisen. Aivokuoren premotorinen alue mahdollistaa motoristen toimintojen suunnittelun. Tämä alue auttaa ihmistä vuorovaikutuksessa ympäristön kautta. Tärkeänä aivojen osana nousee aivokuoren etuotsalohko. Alue, joka liittyy kaiken yhteen. Se yhdistää aivokuoren, limbisen alueen, aivorungon ja raajoihin levittyvän hermoston. Se yhdistää näiden alueiden signaalit, joita ulkomaailmasta saamme tai sinne lähetämme. Aivokuoren etuotsalohkon keskiosa auttaa hallitsemaan ja tasapainottamaan näiden eri alueiden laukaisuliikennettä. (Siegel 2012, 41-42.)

Aivojen alatie käsite tarkoittaa sitä tilaa, jossa ihmisen aivojen tila muuttuu normaalitilasta hälytysvalmiuteen. Aivot menevät taistele ja pakene - olotilaan, ja silloin aivot keskittyvät ymmärtämään meneillään olevaan hetken ja siitä selviytymiseen. Kaikki ylimääräinen pyyhkiytyy pois. Siinä hetkessä ihmisen toimintaa hallitsee voimakas tunne aivan kuin kyse olisi elämästä ja kuolemasta. Mikäli ihminen on kokenut voimakkaita traumoja joita hän ei ole käsitellyt, on olemassa riski alatiekokemusten lisääntymiselle. Kun ihmisen mieli menee hälytysvalmiuteen, henkilön tunnekokemus toistuu samanlaisena kuin se oli aiemmin koetussa traumaattisessa tilanteessa. Nämä vaikeat tunteet ottavat vallan aivojen päätyessä alatielilaan. Ihminen ei välttämättä tiedosta mistä kyseinen voimakas reaktio johtuu. Reaktio voi olla tapahtumaan nähden suhteettoman suuri. (Cacciatore 2007, 31.)

Lasten aivot siirtyvät helpommin alatielle. Esimerkiksi uhmaiässä alatiellä kulkeminen on arkipäivää ja ylätie vasta rakentuu. Ylätiessä sijaitsevat moraalit, empatia, looginen päättely, pidättyvyys ja harkintakyky ja alatiellä nämä menevät pois päältä. Silloin tulee tehtyä tai sanottua asioita joita ei muuten tekisi tai sanoisi. On tärkeää oppia alatielle putoamiseen liittyvät merkit. Merkkien ilmaantuessa on ryhdyttävä rauhoittumaan ennen kuin tekee mitään. Riskitekijöitä alatielle siirtymisessä on väsymys, pitkään kestävä ärsytystila, epäoikeudenmukaisuuden kokemus sekä nuorten ja aikuisten maailmassa monet päihteet. Alatiekokemukset ja sen tuomat tunnekuohut olisivat tärkeä saada hallintaan lapsena. Aikuisen hallitsematon raivokohtaus on huomattavasti vaarallisempaa kuin lapsen. Kun lapsi oppii hallitsemaan tunnekuohut lapsuudessa, osaa hän hallita ne aikuisuudessa. Hallitsemattoman aikuisen vastuulla voi olla myös lapsia. Raivon vallassa tehtyjen hallitsemattomien tekojen siirtyminen mallina sukupolvelta toiselle tapahtuu hetkinä jolloin lapsi kohtaa aikuisen hallitsemattoman raivon. Lapsi saattaa traumatisoitua tästä, kuten kenties raivoava aikuinen on traumatisoitunut omassa lapsuudessaan. (Cacciatore 2007, 31.)

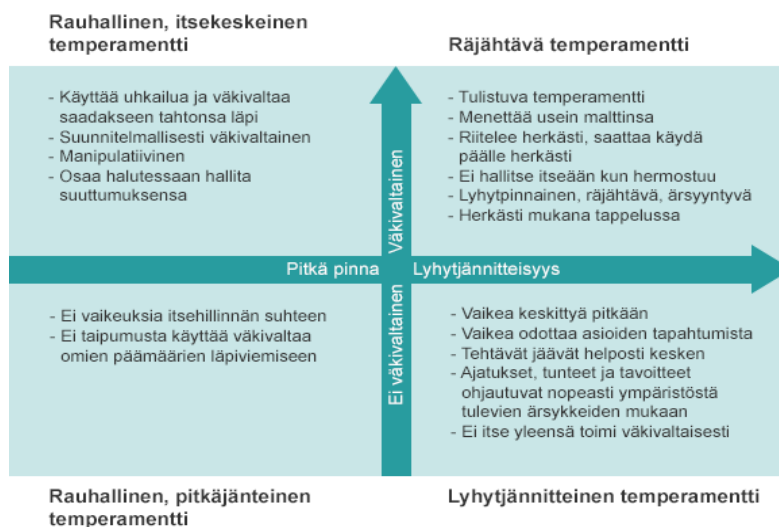
Aggression ja lapsen ikä ovat tietyllä tapaa sidoksissa sillä tiettyinä kausina aggression tunne tulee aiempaa näkyvämmäksi. Lapsi saavuttaa tahtoiän noin 2-3 vuoden iässä. Tässä ikävaiheessa lapsi alkaa ymmärtää, että vanhemman sana ei ole luonnonlaki. Hän haluaa alkaa tehdä päätöksiä itse, testaa kieltäytymisellä ja vastaan panemisella, mistä kaikesta voi neuvotella. Lapsen aggression tunne voi tulla esiin nopeasti, mikäli jonkin asia ei mene mielensä mukaan. Vahvemman oikeus päättää tuntuu luontevalta, joten lapsi pyrkii olemaan itse se joka huutaa, tahtoo ja esimerkiksi repii tavaroita itselleen. Hän voi esimerkiksi purra potkia, lyödä ja sylkeä sillä hän toimii täysin vaistonvaraisesti. Lapselle ei ole vielä kehittynyt muita tapoja purkaa hankalia tunteita. Seuraava vaihe, jolloin aggressio tulee selkeästi näkyvämmäksi, on noin 14-15-vuotiaana. Siinä kehitysvaiheessa nuori alkaa haastaa aikuisia nähdäkseen mitä siitä tapahtuu. Nuori alkaa olla aikuisen kokoinen ja saattaa jopa poh-

tia pystyisikö hän syrjäyttämään ns. vallassa olevan. (Cacciatore 2007, 103 ja 144; Mielenterveystalo 2018.)

Aggressio helposti mielletään aggressiiviseksi käyttäytymiseksi, joka kohdistuu muihin ihmisiin. Aggressio voi kohdistua myös itsen. Se ilmenee itsensä vähättelynä, itsensä huolehtimisen laiminlyönä ja väkivaltana itseä kohtaan. Itsemurha-ajatukset ja yritykset ovat itsen kohdistuvaa aggressiota, jonka avulla pyritään käsittelemään aggressiota ja rankkoja tunteita. (Mielenterveystalo 2018.) Vuonna 1990 suomessa tehtiin vielä yli 1500 itsemurhaa, mutta vuonna 2016 Suomessa tilastoituja itsemurhia oli 787 (Tilastokeskus 2017). Alaikäisistä keskimäärin noin 17 päätyy itsemurhaan vuosittain (Lahti 2014).

2.2 Aggression tunne osana lapsen kehitystä

Aggression tunne ja esimerkiksi suuttuminen on reaktioita. Niiden avulla saadaan voimaa toimia, kun jotakin on tehtävä. Aggressio on kykyä reagoida ympäristön antamiin voimakkaisiin ja negatiiviseksi miellettyihin ärsykkeisiin. Lapsilla ja nuorilla on reaktiivisen suuttumiskyvyn lisäksi ”aggressiogeneraattori”. Se on energianlähde, josta pulppuaa tahtoa ja rohkeutta ottaa omaa tilaa. Se voi aiheuttaa vaikeitakin aggression tunteita ja kehityskriisejä. Aggression näkyminen ulkopuolisille on pitkälti temperamenttikysymys. Tunteet voivat kuohuta pinnan alla suurina, mutta lapsi ja nuori voi peittää ne. Räiskyvä temperamentti voi ilmaista tunteensa kuohuvasti. Molempien tunnekokemus on silti molemmille yhtä voimakas. (Cacciatore 2007, 17.) Temperamentti pyrkii kuvaamaan biologisia eroja yksilöiden välillä. Erot ilmenevät biologisena, hermostollisena ja käyttäytymiseen liittyvänä yksilöllisyytenä. Temperamentti muokkautuu perintötekijöiden seurauksena, ja se on pysyvä sekä jo varhaisessa lapsuudessa ilmenevä ominaisuus. Temperamentti on persoonallisuuden lähtökohta, joka kehittyy myöhemmin myös ympäristön vaikutuksesta. (Toukola, Karukivi ja Saarijärvi 2015.) Temperamentin vaikutus aggression on kuvattu alla olevassa kuviossa 1.

KUVIO 1. Temperamentin vaikutus aggressioon. Saatavissa:

https://www.mielenterveystalo.fi/aikuiset/itsehoito-ja-opaat/itsehoito/aggression_tunteen_omahoito/Pages/mita_on_aggressio.aspx

Lasten ja nuorten kuohuvat tunteet kuuluvat osaksi kehitystä. Se, kuinka tunteiden purkaminen onnistuu, on kiinni iästä, vireystilasta ja menneisyyden kokemuksista. Tunne on luonnollinen, teot eivät välttämättä ole. Lapsi voi hermostua tai menettää malttinsa monesta eri syystä. Syynä käytökselle voi olla stressi, väsymys tai hän kaipaava läheisyyttä. Lapsi voi hakea vanhempien huomiota kiukuttelemalla, mikäli vanhemmat ovat kovin keskittyneitä omiin huoliin ja lapsi jää niiden varjoon. Pienen sisaruksen syntymään sopeutuminen voi olla vaikeaa ja se voi ilmetä kiukutteluna. Aggressiokasvun tarkoitus on, että lapsi löytää itsearvostuksen, oppii säätelemään tunnetiloja ja tekoja, sekä tunnistaa omat rajat. Uhmaikä ja rajojen kokeileminen kuuluu osaksi lapsen kehitystä, mutta pitkäkestoinen väkivaltainen tai epäsosiaalinen käytös eivät. Aggressiokasvu on haasteellisten tunteiden kautta tapahtuvaa itsenäistymistä ja irtaantumista vanhemmista. Lapsi voi kääntää aggressioenergian itselleen voimavaraksi, sillä se antaa rohkeutta ja voimaa toimia itsenäisesti. Tämä voi aiheuttaa joskus ristiriitoja perheen kanssa, mutta aina tämä ei ole huono asia. Turvallisen ja luottamuksellisen vuorovaikutussuhde aikuisen kanssa mahdollistaa, että lapsi oppii rakentavien vaihtoehtojen suuntaan ja ohjautuu pois väkivaltaisista valinnoista. (Cacciatore 2007, 17-28; Sinkkonen ja Korhonen, 2015, 137; Puustjärvi ja Repokari 2017.)

Aggressiokasvulla sanotaan olevan kolme tasoa: järki, tunne ja biologia. Järjen tasolla se tarkoittaa, ettei pieni lapsi ole kykenevä erottamaan oikeaa ja väärää, eikä neuvottelemaan ristiriitatilanteissa. Pieni lapsi on tunnetasolla avoin eikä tunteiden peittely ole mahdollista. Lapsi on avuton tunteidensa vallassa. Hän ei osaa rauhoittaa itseään vaan tarvitsee aikuisen apua. Vasta kouluikäinen lapsi alkaa hyväksyä sen, että oikea ja väärä ovat olemassa silloinkin, kun kukaan ei katso. Kouluikässä lapsi alkaa pärjätä omien tunteidensa kanssa. Itsetunto rakentuu kaiken aikaa. Hiljalleen lapselle alkaa kehittyä moraali, omatunto, oikeudenmukaisuuden taju ja empatia. Murrosiän kynnyksellä on käännekohta. Tuolloin voimakkaat tunteet kuuluvat osaksi kehitystä, mutta siinä piilee riski, sillä itsesuojeluvälineistö ja itsehillintä eivät ole vielä kehittyneet. Suurimmalla osalla alkaa vasta täysi-ikäisyyden kynnyksellä olla riittävästi harkintakykyä tehdä päätöksiä omassa elämässä. (Cacciatore 2007, 32.) Biologisesti aggressio ja aggressiivinen käytös ovat ihmisessä. Tämä ilmenee noin kahden vuoden iässä kaikilla lapsilla, ja aggressiivisuuden käytöksen huippu on noin kolmantena ikävuotena. Kouluikänsä mennessä lapset oppivat säätelemään tätä aggressiivista käytöstä sosiaalisesti hyväksyttävillä keinoilla. Teini-iässä tämä hallinta alkaa jälleen pettää, ja osa nuorista kokeilee väkivaltaa vallan käytön apuvälineenä. Vasta myöhemmin kehittyvät aivokuoren otsalohkon alueet, jonka jälkeen saavutetaan mm. täyden kyvyn harkinta, syy-seuraussuhteiden tajuaminen ja moraali. (Cacciatore 2007, 33-34; Sinkkonen ja Korhonen 2015, 228.)

Aggressiivisuus tarkoittaa käyttäytymistä, jonka tarkoitus on aiheuttaa toiselle ihmiselle harmia tai mielipahaa. Aggressiivisuus voi ilmetä esimerkiksi suorana väkivaltana, loukkaamisena, pelotteluna tai huomiotta jättämisinä. Aggressiivista käytöstä voidaan luokitella mm. hyökkäävänä, puolustavana, vihamielisenä ja välineellisenä. Hyökkäävä aggressiivisuus tulee näkyväksi toistuvana kiusaami-

senä ja puolustava aggressiivisuus näkyy tilanteessa jossa ihminen puolustaa itseään tai toista uhkaavassa tilanteessa. Vihamielinen aggressiivisuus on vahva reaktio koettuun uhkaan ja siihen liittyy autonomisen hermoston aktivaatio, pahimmillaan raivo. Välineellinen aggressiivisuus on suunnitelmallista ja sen tavoitteena on päästä toivottuun lopputulokseen. Aggressiivisuus voi olla myös reaktiivista tai proaktiivista. Reaktiivinen aggressio on impulsiivista ja suunnittelematonta kun taas proaktiivinen on ennakkoon suunniteltua ja tavoitteellista. Lapsien aggressio ilmenee yleensä suuttumiseen liittyvänä eikä sitä ole suunniteltu etukäteen. Aggressionhallinnan taitojen puute altistaa lapsen konflikteille, raivokohtaksille ja lopulta väkivallalle. Niiden taustalla on usein turhautuminen ja viha, sekä lapsen minäkuva voi olla negatiivinen. Aggressiivisella lapsella on usein vaikeutta käsitellä ympäristön viestejä, ja aiemmista kokemuksista johtuen, ne mielletään helposti uhkaavaksi tai vihamieliseksi. (Sinkkonen ja Korhonen 2015, 228- 229; Puustjärvi ja Repokari 2017.)

2.3 Aggressiokasvatus

Aggressiokasvatus ei ole pelkästään väkivaltaisten ja psyykkisesti sairaiden lasten hoitoa vaan sen kuuluisi olla arkista jokaisessa perheessä tapahtuvaa toimintaa. Lapsi tarvitsee turvallisen ympäristön, jossa ei tarvitse pelätä hylätyksi tulemista. Mitä suurempi tunne, sitä suurempi tarve turvalle on. Lapsi aistii helposti, jos on parempi pitää tunteet piilossa ja jos lapsen ei ole turvallista näyttää tunteitaan kotona, voi vihan kohteeksi nousta esimerkiksi opettaja. On tärkeää, että koti ja koulu pitävät yhtenäisen linjan ja toimivat samojen väkivallattomien kasvatuseriaatteiden mukaan. Aggressiokasvatuksen tulee olla suunnitelmallista, osa jokaisen lapsen kasvatusta ja arkea. Aggressiokasvatus on puuttumista, väkivallattomien vaihtoehtojen tarjoamista, haastavien tunteiden tunnistamista, nimeämistä ja hallinnan opettamista. On tärkeää myös luoda uskoa siihen, että lopulta kaikki onnistuu. Aggressiokasvatus tapahtuu siellä missä lapsi on, sillä tunteet kulkevat lapsen mukana. Jokainen aikuinen on osa lapsen aggressiokasvatusta, ja omalla käytöksellään antaa esimerkkiä. (Cacciatore 2007, 54-55.)

Aggressiokasvatuksen perusta löytyy tunteiden sanoittamisesta. Puhumalla tunteet saadaan kuitenkin hallintaan jolloin ne eivät ole niin pelottavia. Lapsi oppii mistä hänelle tulee hyvä tai paha mieli, ja alkaa ymmärtää, että voimakaskin tunne menee ohi. Vauvaikäisen tunnetaitojen kehittymisen kannalta tärkeitä seikkoja on vanhemman vastaaminen perustarpeisiin, helliminen, vuorovaikutus ja sopivat virikkeet. Sen kautta vauva kokee olevansa hoivattu ja rakastettu. Isompi lapsi tarvitsee näitä samoja seikkoja ikätasoisesti. Lapsi tarvitsee aikuisen antamaan tunteille nimiä, selventämään niiden syitä ja seurauksia. Aikaa myöden lapsi oppii sanallisesti kuvaamaan omia tunnetilojaan. Tunteiden sanoittamisen kautta voi lapsi oppia myös ottamaan huomioon muiden tunteet, kehittää sosiaalisia taitoja ja kykyä empatiaan. Ihminen kokee erilaisia tunteita ja niitä on mahdotonta saada kaikkia kiinni. Kaikkien tunteiden sanoittamiseen kuluisi kaikki aika. Lapsen kanssa voi harjoitella tunteita esimerkiksi kirjoja lukiessa. Aikuinen yhdessä lapsen kanssa voi pohtia ja sanoittaa kirjan henkilön tunnemaailmaa. Aikuinen voi arjessa sanoittaa omia tunteitaan lapselle ja antaa perusteluita kyseiselle tunteelle, ja samoin aikuinen voi havainnoida lapsen tunteita ääneen. Ristiriitatilanteiden jälkeen voidaan keskustella siitä mitä tapahtui, mitä kukakin tunsu ja kuinka voidaan toimia paremmin ensikerralla. Lapsille tulee opettaa, että kaikenlaiset tunteet ovat sallittuja, mutta teot eivät. Väki-

lasta tulee puhua ja sen määrittely on tärkeää. Lasten ja nuorten kohdalla tämä käytännössä tarkoittaa, että on hoettava, väkivalta on väärin, ketään ei saa satuttaa ja mitään ei saa rikkoa. Väkivaltaa voi olla kiusaaminen, lyöminen, nimittely, toisen tahallinen loukkaaminen tai pakottaminen. Väkivaltaa on kaikki se mikä tehdään vahingoitustarkoituksesta, ja mikä tuntuu uhrilta siltä. Jotta lapsi ymmärtää, on puhuttava myös mikä ei ole väkivaltaa eli esimerkiksi suuttuminen, rakentava riitely ja puoliensa pitäminen. (Cacciatore 2007, 28-30; Neuvokas perhe 2018; Suomen mielenterveysseura 2018.)

Aikuisen ja lapsen vuorovaikutuksen tukemiseksi ja tunteiden sanoittamisen apuvälineeksi on mm kehitetty Suomen mielenterveysseuran julkaisema Tunteiden maailmanpyörä- työväline mm varhaiskasvatukseen ja neuvolan käyttöön. Sen on tarkoitus toimia tunteiden sanoittamisen apuvälineenä. Tunteiden maailmanpyörän vaunut kuvaavat erilaisia tunteita. (Suomen mielenterveysseura 2014.) Niin sanotusti pääkäsitteiksi siinä nostetaan rakkaus, pelko, suru, ilo, viha ja yllätys. Esimerkiksi surun vaunuun on lisätty käsitteitä ikävä, pettymys ja ulkopuolisuus. Kaksipuoleiseen, tulostettavaan versioon on lisätty kauniisti väritetyn kuvan lisäksi erilaisia apukysymyksiä ja harjoitteita tunteiden sanoittamisen avuksi.

Tunteita on laaja kirjo ja niiden kehittyminen alkaa jo vauvaiässä. Kehityopsykologit ovat havainneet, että vauvat reagoivat toisten ihmisten ahdinkoon jo muutaman kuukauden iässä. Vauva oppii vastaamaan vanhemman ilmaisemiin tunteisiin ja esimerkiksi ilahtuu vanhemman iloisuudesta. Vauvan havaitsee toisten ihmisten tunteita jo ennen kuin hän tiedostaa olevansa yksilö. Lapsen kasvaessa myös tunnetaidot kehittyvät, kun lapsi saa siihen tukea. On hyvä tiedostaa, että toiset tunteet ovat myönteisiä ja miellyttäviä. Ne voivat olla hauskoja, helliä, mukavia ja turvallisia. Myönteiset ja mukavat tunteet ovat helpompia kohdata ja käsitellä. On olemassa myös haastavia ja kielteisiä tunteita, joiden kohtaaminen on huomattavasti vaikeampaa. Ne voivat olla rankkoja ja repiviä tunteita, joiden kanssa voi olla vaikea olla. Nämä negatiiviseksi mielletyt tunteet ovat ihmiselle tärkeitä, sillä niiden avulla puolustetaan itseä ja kieltäytytään suostumasta vääryyteen. Ilkeää käytöstä, toisten vahingoittamista tai asioiden tuhoamista ei tule hyväksyä luonnolliseksi osaksi arkea. Sellainen käytös vaatii välitöntä puuttumista. Lasten ja nuorten kehitykseen kuuluu paljon muutoksia, ja osana siihen kuuluu aggression tunne muutokset esimerkiksi juuri tahtoikäisen ja teini-ikäisen kohdalla. Rakentavasti kohdattuina ne edistävät lapsen tervettä kasvua ja itsenäistymistä. Lapset ja nuoret, joiden aggression tunne aiheuttaa hankaluuksia tarvitsevat tietoa, rakentavaa rajoittamista ja aikuisten turvaa. Parantamalla tunteiden tunnistamista ja opettamalla tunteiden hallintaa pyritään ennaltaehkäisemään väkivaltaa. (Cacciatore 2007, 17; Suomen mielenterveysseura 2018; Terveystieteiden tutkimuskeskus 2015.)

Erilaiset käytöshäiriöt ovat lasten ja nuorten tavallisimpia psykiatrisia häiriöitä. Niille on tyypillistä toistuva uhmakas, epäsosiaalinen tai aggressiivinen käyttäytyminen, joka rikkoo ikätasoisia sosiaalisia odotuksia. Lapsuuden aikaisilla käytöshäiriöillä on todettu olevan myös yhteyttä aikuisuuden mielenterveyshäiriöihin. Oireiden pitkittyminen lisää ympäristön riskiä nähdä lapsen tai nuoren käyttöshäiriöoireet osana persoonallisuuteen liittyvinä ominaisuuksina eikä hoidettavina oireina. Tämä taas voi johtaa siihen, ettei hoidon tarjoamiin mahdollisuuksiin uskota. Lasten ja nuorten käy-

töshäiriöitä jaotellaan neljään osaan, jotka ovat perheensisäinen käytöshäiriö, epäsosiaalinen käytöshäiriö, sosiaalinen käytöshäiriö ja uhmakkuushäiriö. Perheensisäinen käytöshäiriö tarkoittaa, että käytöshäiriö rajoittuu perheen sisäisiin vuorovaikutussuhteisiin. Epäsosiaalinen käytöshäiriö taas tarkoittaa, ettei lapsella ole hyviä toverisuhteita eikä empatiakykyä. Sosiaalinen käytöshäiriö kertoo, että lapsella on hyviä suhteita ikätovereihin sekä empatiakykyä heihin, mutta käytös voi olla yhteiskunnan normeista poikkeavaa. Uhmakkuushäiriöt ilmenevät yleensä vain alle 10-vuotiailla lapsilla. Niissä tyypillistä on tottelemattomuus ilman vakavaa aggressiivisuutta. Käytöshäiriöihin liittyy usein muita häiriöitä hieman iästä riippuen kuten aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö, masennusoireet, ahdistuneisuushäiriö ja päihdehäiriö. Tytöillä yleistä on myös posttraumaattinen stressihäiriö ja epävakaa persoonallisuushäiriö. Osalla voi ilmetä myös kehityksellisiä ongelmia kuten oppimisvaikeuksia. Tausta käytöshäiriön takana on moninainen eikä yhtä selkeää syytä voida nimetä. (Lindholm 2016; Sourander, Jensen, Davies, ym. 2007.)

Laukkasen, Marttisen, Miettisen ja Pietikäisen (2006) mukaan käytöshäiriöiden kehittymiseen vaikuttaa lapsen elämän ja olosuhteiden riskitekijöiden ja suojaavitekijöiden yhteisvaikutus, sillä mitä useampi riskitekijä sitä useampi suojaavatekijä tarvitaan edesauttamaan kehityksen turvaamista. Riskitekijät voidaan nähdä nuoreen itseensä, nuoren ja vanhemman vuorovaikutussuhteeseen, perheen psykososiaalisiin olosuhteisiin ja ympäröivään yhteiskuntaan liittyvinä tekijöinä. Ympäristön vaikutuksen on arvioitu olevan geneettistä perimää voimakkaampaa käytöshäiriöiden kehittymisessä. Suojaavia tekijöitä ovat mm. turvallinen kiintymyssuhde, hyvät älylliset ja kyvylliset lähtökohdat, temperamentti joka tekee lapsesta helppohoitoisen, sosiaalisuus, kyky luoda suhteita ikätovereihin, lapsen myönteisiä kykyjä tukevan elinolon, pärjääminen koulussa ja harrastuksissa. Laukkanen ym. (2006) tuo esiin, että lapsi tarvitsee vähintään yhden hänelle merkittävän ja turvallisen aikuisen elämäänsä. Sinkkonen ja Korhonen (2015, 229-233) nostaa suojaavina tekijöinä esiin lapsikeskeisen kasvatuksen, vanhempien hyvän keskinäisen suhteen, myönteisen suhteen isään, äidin antaman tuen ja fyysisistä rangaistuksista pidättäytymisen.

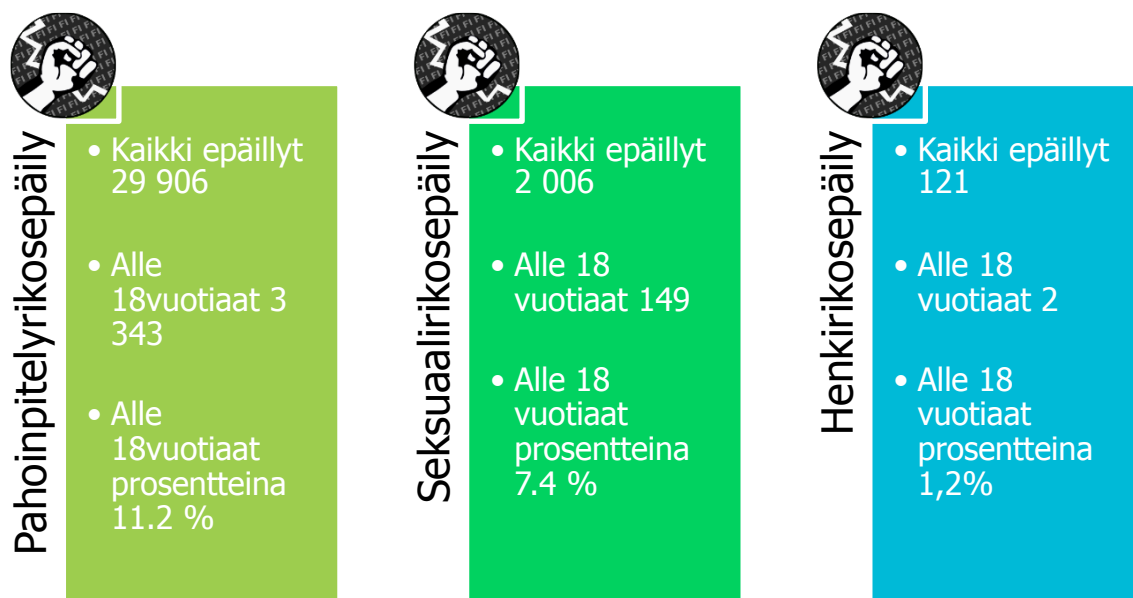
Sinkkosen ja Korhosen (2015) mukaan lapsen käytöksen ongelmiin tulisi hakea apua kodin ulkopuolelta, kun käytöksen oireet alkavat vaikuttaa lapsen pärjäämiseen esimerkiksi päiväkodissa, koulussa, ystävyys-suhteissa, kotona tai alkaa heijastua muiden perheen jäsenten hyvinvointiin. Vanhemman on myös syytä huomioida omat voimavarat ja keinot. Mikäli vanhemman on vaikea hallita itseään ja vanhempi alkaa käyttää fyysistä kuritusta lapsen rauhoittamiseksi, on haettava apua välittömästi. (Sinkkonen ja Korhonen 2015, 224-227.) Vuonna 2011 tehdyssä kyselytutkimuksessa selvitettiin vanhempien asenteita lapsen kasvatuksesta, käyttäytymistä lasten kanssa tulleissa ristiriitatilanteissa kuluneen vuoden aikana ja lapsen kodin ulkopuolisista väkivaltakokemuksista. Tuloksista selvisi, että kolmas osa äideistä on tarttunut kiinni tai töninyt lasta. Noin joka viides on tukistanut lastaan ja joka kymmenes on antanut luunapin. Lämäytystä tai lyömistä käytti neljä prosenttia kyselyyn vastanneista äideistä. Tulokset puhuvat sen puolesta, että äitiyteen liittyy paljon ristiriitoja. Huolehtiva äiti voi joskus käyttää fyysistä väkivaltaa lastaan kohtaan ristiriitatilanteissa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita suojelevan äidin ja rakkauden puutetta vaan kertoo enemmänkin vaihtoehdoisen toimintamallinpuutteesta. (Ellonen 2012.)

Lapsen kiukutteluun ja aggression ilmenemiseen ovat syyt ovat moninaiset ja tämän vuoksi on vaikea sanoa kuinka raivoavaan lapseen tulisi suhtautua. Sinkkonen ja Korhonen (2015) tuovat kirjassa Pulassa lapsen kanssa esille, että on tunnettava lapsi ja tiedettävä mikä saa hänet sellaiseen tilaan sekä kuinka hänet voidaan rauhoittaa. Joskus tarvitaan syliä ja lohtua, mutta esimerkiksi manipulatiivinen kiukuttelu kannattaa jättää huomiotta. Parhaimmassa tapauksessa aikuinen ottaa lapsen kiukuttelun vastaan, suodattaa siitä pahimman ja antaa takaisin viestin, että kaikesta selvittää. (Sinkkonen ja Korhonen 2015, 138.)

Lasten kasvatukseen kuuluu osana rajoittaminen. Joskus joudutaan kieltämään, estämään ja jopa antamaan seuraamuksia. Aikuisten on myös ymmärrettävä, missä kulkee normaalin rajoittamisen ja väkivallan ero. Lasten kasvatukseen ei saa kuulua tahallista satuttamista ja pahoinpitelyä, mutta joskus voi olla tarpeen pitää lasta kiinni tai viedä hänet omaan huoneeseen lapsen oman tai ympäristön turvallisuuden takaamiseksi. Lapsen kasvatukseen ei kuulu myöskään solvaukset, tahallinen satuttaminen, lyönnit, tukistaminen tai nipistely sillä ne ovat väkivaltaa. (Cacciatore 2007, 185.) Holding-terapia on yksi lasten kanssa käytettävä kiinnipitomenetelmä. Se on tarkoitettu kontaktista vetäytyneen lapsen kanssa työskentelyyn sekä vanhemman ja lapsen väliseen kontaktiin. Holding-terapiassa aggressiivinen lapsi rauhoitetaan ottamalla lapsi syliin ja pitämällä lasta tukevasti sylissä vastustuksesta huolimatta. Samalla lapselle kerrotaan, että sylissäpito jatkuu niin kauan, kunnes lapsi on rauhoittunut. Lapselle voi myös samalla sanoittaa lapsen kokemaa tunnetilaa. (Kupianen ja Ollikainen 2014.)

3 AGGRESSION HALLINNALLA KOHTI VÄKIVALLAN ENNALTAEHKÄISYÄ

Väkivallan ennaltaehkäisy on tärkeää, sillä väkivallan kokeminen aiheuttaa fyysisten vammojen lisäksi ongelmia käyttäytymiseen, tunne-elämään ja seksuaalisuuteen. Ongelmia voi ilmetä myös erilaisina sairauksina kuten posttraumaattisena stressihäiriönä tai paniikkihäiriönä. Väkivallan kokemukset voivat myös altistaa muuten epäterveellisille elämäntavoille, joiden myötä nousee riski erilaisiin somaattisiin sairauksiin. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2013.) Suomalaisessa tutkimuksessa, jossa tutkittiin alle 18-vuotiaiden osuutta rikoksiin syylliseksi epäiltyinä, selviää että pahoinpitelyrikoksista epäiltiin 3 343 alaikäistä, joka oli 11,2 prosenttia kaikista epäillyistä pahoinpitelyrikoksista. Lisäksi 2006 epäilystä seksuaalirikoksesta, oli 149 tapauksessa epäiltynä alaikäinen, mikä oli 7,4 prosenttia kaikista. Henkirikoksia oli 121, joista kahdessa tapauksessa oli epäiltynä alaikäinen. (Marttunen ja Salmi, 2017.)

KUVIO 2. Vuonna 2007 tehdyt rikokset (pahoinpitely-, seksuaali- ja henkirikokset), joissa epäilty on ollut alle 18-vuotias. (Marttunen ja Salmi 2017.)

Väkivalta on yksi yleisimpiä kuolinsyitä 15-44-vuotiailla ihmisillä maailmanlaajuisesti (Cacciatore 2007, 44.) Kuviossa 3 kuvataan Suomessa tehtyjä henkirikoksia. Miesten tekemät henkirikokset ovat huomattavasti yleisempiä. Miehiä menehtyy myös henkirikoksen uhrina huomattavasti enemmän, vaikkakin tässä sukupuolien välinen ero on pienempi. Lisäksi taulukossa kuvataan tekijöiden ja uhrin elämäntilanteesta päihteiden väärinkäyttöä, työttömyyttä ja aikaisempaa väkivaltarikostaustaa.

Henkirikoksen tekijä

- Miehiä 90
- Naisia 10
- Alle 18-vuotiaita 1
- Päihteiden väärinkäyttäjiä 63
- Työelämän ulkopuolella 80
- Aikaisempaa väkivaltarikostaustaa 70

Henkirikoksen uhri

- Miehiä 71
- Naisia 29
- Alle 18-vuotiaita 7
- Päihteiden väärinkäyttäjiä 62
- Työelämän ulkopuolella 75
- Aikaisempaa väkivaltarikostaustaa -

KUVIO 3. Henkirikoksen tekijät ja uhrit vuosina 2002-2005. (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2006.)

Suuri osa ihmisistä on jossain elämänvaiheessa kokeillut fyysistä aggressiota reaktiona aggression-tunteeseen. Esimerkiksi on hyvin tavallista, että taaperokäinen yrittää lyödä sisarustaan, mikäli sisarus vie taaperolta hänelle tärkeän lelun. Tämä ei tarkoita, että taapero on luonnostaan paha. Hän ei vain osaa vielä ilmaista suuttumustaan muilla tavoin. Kasvaessaan isommaksi, viimeistään noin esikouluikäisenä, on hänkin oppinut vaihtoehtoisia toimintatapoja aikuisten avustuksella. Kehitys ja oppiminen jatkuvat läpi elämän. Mikäli vaihtoehtoisia toimintatapoja ei tarjota, on lapsella myöhemmin vaikeuksia aggression hallinnassa, ja he päätyvät helpommin käyttämään fyysistä väkivaltaa. Taaperokäisen reaktio on primitiivinen eikä siihen ole vaikuttanut esimerkiksi väkivaltainen media. Tämän jälkeen kasvatusta ja saadut mallit vaikuttavat lapsen reaktioon. Lapsi, jonka ympäristö tarjoaa väkivallattomia toimintatapoja konfliktitilanteissa, oppii ne itse. Lapsi, jota väkivallattomasti rajoitetaan hänen käyttäytyessään väkivaltaisesti, oppii muuttamaan käytöstään. Lapsen on saatava ilmaista pettymystään ja tulla hyväksytyksi myös vaikeiden asioiden äärellä. Jos lapsi yrittää lyödä esimerkiksi äitiä, on se estettävä. Lapselle tulee kertoa, että äitiä ei saa lyödä. Sanojen ollessa riittämättömät on aikuisen tarvittaessa estettävä lyöminen ottamalla lapsen käsistä kiinni. Väkivallan ennaltaehkäisyä yksilötasolla on puhumista, sääntöjen kertomista, tunteiden ymmärtämistä, sanoittamista ja väkivallattomien toimintamallien hankkimista ennen väkivallan tapahtumista. Kiihtyneessä tilassa on vaikeuksia oppia uutta, joten toimintatapoja ja sääntöjä tulee kerrata rauhallisessa tilanteessa. Pelkät säännöt eivät kuitenkaan riitä. Lapsi tarvitsee turvallisuuden tunteen ja turvallisen ympäristön, jotta luopuminen väkivaltaisista reaktioista onnistuu. (Cacciatore 2007, 45; Mannerheimin lastensuojeluliitto 2017.)

Väkivallan ehkäisyyn on alettu kiinnittää huomiota. Maailman terveysjärjestö (WHO) on havainnollistanut väkivallan monimuotoisuutta ja siihen vaikuttavia tekijöitä ekologisella mallilla. Siinä tarkastellaan väkivallan monimuotoisuutta yksilö, lähisuhde, yhteisö ja yhteiskuntatasolta. Yksilötasolla se on väkivallasta puhumista, sääntöjen kertomista, tunteiden ymmärtämistä ja väkivallattomien toimintamallien hankkimista ennen väkivallan tekoja. Lapsi tarvitsee mallin, kuinka hallita aggressiota väkivallattomasti sekä turvallisuuden tunteen, jotta hän voi luopua väkivaltaisista tavoista reagoida ärsykkeeseen. On helpompi alun perin oppia väkivallaton malli kuin opetella myöhemmin uusia tapoja. Mallissa oleva lähisuhteen taso pyrkii tunnistamaan sosiaalisten suhteiden merkityksen väkivallan riskinä. Nuorten kohdalla tätä voidaan ajatella alttiutena ystävien vaikutuksille. Nuorten rikokset tehdään usein ryhmässä sillä nuoret kokevat varmuutta ja vahvuutta ryhmässä, ja oma arvomaailma

j
oukkopaineen alle. (Cacciatore 2007, 42-44.)

KUVIO 4. Hannu Laurman määritelmä väkivallan ehkäisykeinoista yhteiskuntatasolla. (Cacciatore 2007, 44.)

Kolmantena tasona on yhteisö joka käsittää koulut, työpaikat ja naapurustot. Tällä tasolla yritetään kartoittaa yhteisössä vaikuttavia väkivaltaan liittyviä piirteitä. Korkealla työttömyydellä ja sosiaalisella eriytymisellä on todettu olevan väkivallan riskiä nostava vaikutus. Viimeinen taso on yhteiskunta, joka tarkastelee aihetta laajemmin. Tämä tarkastelee mm. hyväksyttäviä kulttuurisia normeja. Turun vankimielisairaalan ylilääkäri Hannu Lauerma on määritellyt väkivallan ehkäisykeinoja yhteiskuntatasolla näiden seitsemän kohdan avulla (Cacciatore 2007, 44).

4 OPINNÄYTETYÖPROSESSI OSANA SAIRAANHOITAJAOPINTOJA

4.1 Työn tarkoitus ja tavoite

Opinnäytetyön tarkoituksena kartoittaa, mitä menetelmiä on käytössä lasten ja nuorten aggression ennakointiin ja hallintaan, ja koota ne yhteen. Työn tavoite on tuottaa materiaalia AVEKKI-kouluttajille aggression ja väkivallan ennakoinnin ja hallinnan keinoista lasten ja nuorten kanssa työskentelevien näkökulmasta. Koottua materiaalia käytetään tietolähteenä AVEKKI-kouluttajan käsikirjan kehittämisessä, ja siten kouluttajan osaamisen parantamiseksi tästä aihealueesta.

Opinnäytetyön tuotos strukturoidaan olemassa olevien AVEKKI-kouluttajan käsikirjan sisältöjen mukaisesti. Näitä sisältöjä ovat ennaltaehkäisy ja ennakointi, ammatilliset valmiudet, vuorovaikutus, turvallinen hallinta, hallinnan riskit ja vaarat sekä jälkiselvittely. Opinnäytetyön tuotosta käytetään lasten ja nuorten AVEKKI-koulutuksen kouluttaja-aineiston kehittämisessä. Opinnäytetyön raportti julkistetaan, mutta työn tuotos tulee ainoastaan AVEKKI-kouluttajien käyttöön.

4.2 AVEKKI-toimintatapamalli

AVEKKI-koulutusta on lähdetty kehittämään vuonna 2004. AVEKKIn päämääränä oli toimia siltana eri terveydenhuollon organisaatioiden välillä, jotta potilaiden hoitajiin kohdistamaa väkivaltaa, aggressiivisuutta ja näiden uhkaa varten voitaisiin luoda yhteinen toimintatapamalli. Vuonna 2007 julkaistussa tutkimuksessa todetaan, että terveyden-, sairaanhoito-, ja sosiaalialan ammattiteissa työskenteli yhteensä 40 000 henkilöä, jotka ovat kokeneet työssään väkivaltaa tai sen uhkaa. Ainoana ammattiryhmänä näiden ohi meni vartiointiala. (Piispa ja Hulkko 2007.) AVEKKI-toimintatapamallia ovat olleet kehittämässä edustajat muun muassa Savonia Ammattikorkeakoulusta, Kuopion yliopistollisesta sairaalasta ja Niuvanniemen sairaalasta. Vuonna 2008 AVEKKIn kehittämisestä on vastaanottanut Savonia ammattikorkeakoulun AVEKKI-osaamiskeskus ja sen työntekijät. (Aho, Airaksinen, Hakkarainen, Lommi ja Taattola 2015, 7.) Kouluttajalisenssin omaavien AVEKKI-kouluttajien määrä oli noin 140 vuonna 2007 (Aho 2017). AVEKKI-käsite muodostuu toimintatavan kuudesta keskeisestä aiheesta. Nämä aiheet ovat:

Toimintatapamalli on kehitetty siten, että se olisi helposti sovellettavissa työyhteisöihin. Se ei ole vain tilanteen hallintaa vaan se haastaa työyhteisön suunnittelemaan ja tekemään yhteistyötä aggressiota ennaltaehkäisevästä ja jälkiselvittävistä näkökulmasta. Koulutuksen suunnittelussa on huomioitu ohjaava lainsäädäntö sekä yleisesti hyväksytyt eettiset periaatteet. (Aho ym. 2015.)

AVEKKI-toimintatapamalli on Suomessa käytössä useissa eri ikäryhmille suunnatuissa kasvatus-, sosiaali- ja terveysalan työyksiköissä mukaan lukien vammaispalvelut. Toimintatapamallin perusteet soveltuvat kaikkiin ikäryhmiin, mutta on olemassa työelämästä lähtevä tarve kehittää esimerkiksi tiettyjen fyysisen hallinnan harjoitteita, jotka soveltuvat erityisesti pienikokoisille kehoille. Samoin kuin eritellä esimerkiksi lasten ja nuorten kanssa tehtävän työn erityispiirteitä aggression ennaltaehkäisyyn ja hallintaan liittyen. Näille asioille on tarve muun muassa lasten kanssa työskentelyssä esimerkiksi varhaiskasvatuksen, perusopetuksen, lastensuojelun ja lastenpsykiatrian työympäristöissä. (Aho 2017.)

4.3 Opinnäytetyö kehittämistyönä

Opinnäytetyön tekeminen kuuluu osana ammattikorkeakoulututkintoa. Tämä on ammattikorkeakoulujen asetuksessa 1129/2014 §2. (Valtionneuvoston asetus ammattikorkeakouluista, pykälä 2, 1129/2014). Opinnäytetyön voidaan nähdä osana opiskelijan ammatillista kasvua. Opintojen loppupuolella on aika kasvaa hiljalleen opiskelijasta työelämän asiantuntijaksi. Opinnäytetyö on prosessi. Se alkaa ideasta, jonka jälkeen tulee suunnitteluvaihe. Hyvän suunnitteluvaiheen jälkeen siirrytään toteutukseen, tulosten julkistamiseen sekä arviointiin. Prosessin tavoitteena on osoittaa opiskelijan valmiudet soveltaa aiemmin opittuja taitoja käytännön työhön. (Savonia Ammattikorkeakoulu 2017.) Tämä opinnäytetyö toteutetaan kehittämistyönä. Systemaattista tiedon lisäämistä, tiedon keräämistä ja tiedon soveltamista uuden sovelluskohteen löytymiseksi kutsutaan tutkimus- ja kehittämistyöksi. Sen tavoitteena on kehittää oleellisesti jotain uutta, esimerkiksi tutkimustyön tuloksena syntyvää, hyödynnettävää tietoa. Kehittämistyö, perustutkimus sekä soveltava tutkimus kuuluvat tutkimus- ja kehittämistoimintaan. (Tilastokeskus 2016.)

Tämän opinnäytetyön tuotoksena kehitettiin AVEKKI-käsikirjaan uusia sisältöjä erityisesti lasten ja nuorten aggressionhallinnan näkökulmasta. Työssä hyödynnettiin kansanvälisesti julkaistuja ja vertaisarvioituja tutkimuksia lasten ja nuorten aggression hallinnasta, sekä aiheeseen liittyviä oppikirjoja ja kaupallisia toimintamalleja. Lähteet arvioitiin kriittisesti kirjoittajan, tekstin sisällön mukaan. Opinnäytetyössä pyrittiin käyttämään vertaisarvioituja julkaisuja, kirjoja ja oppikirjoja. Kaupallisten mallien tapauksessa aiheesta etsittiin lisätietoa muiden kuin k.o kaupallisen toimijan julkaisujen kautta. Tutkitusti toimivat menetelmät koottiin yhteen.

4.4 Työn ideointi ja suunnittelu

Heikkilän yms. (2008, 61) toteaa, että terveydenhuollossa kehittämishankkeen lähtökohta on yleisesti jonkin tietyn asian kehittäminen, uusien asioiden tai sovellusten selvittäminen tai uudenlaisten ratkaisujen etsiminen olemassa oleviin ongelmiin. Terveydenhuoltoon suunnatut kehittämistyöt on kohdennettu suoraan ongelmaan ja sen ratkaisuun esimerkiksi etsimällä edistyneempiä työkäytäntöjä.

Tämän opinnäytetyön idea on lähtöisin tilaajalta. Aihe tuli tietooni Savonia ammattikorkeakoulun opinnäytetöiden aihepajassa alkuvuodesta 2017, jonka jälkeen otin yhteyttä tilaajaan. Syy, miksi halusin tarttua juuri tähän aiheeseen, oli haluni suuntautua lasten hoitotyöhön. AVEKKI-kurssin suorittaminen oli myös ajankohtainen opinnoissani, joten tämä tuki opinnäytetyön aloittamista, sillä tutustuessani aiheeseen sain samalla nähdä käytännössä mistä AVEKKI:ssa on kyse. Tämä kokemus oli in-spiroiva. Heikkilä ym. (2008, 61) mukaan merkityksellisen kehittämishankkeen käynnistämiseen tarvitaan toimiva ja mielekäs idea.

Tilaajan kanssa pohdittiin, millainen työ on mahdollista yhden opiskelijan toteuttaa opinnäytetyönä. Koska AVEKKI-toimintatapamallia ei siinä hetkessä ollut suunnattu lapsille, pääsin osaksi jotakin uutta. AVEKKI-toimintatapamalli on kuitenkin olemassa. Sen pääpiirteet ja tavoitteet ovat selvät, joten minun tuotokseni perustuu niihin. Tuotokseen keräämäni tiedon lasten aggression hallinnan menettelmistä jaottellaan AVEKKI-toimintatapamallin mukaisesti ennaltaehkäisy ja ennakointi-, turvallinen hallinta-, hallinnan riskit- ja jälkiselvittely otsikoiden alle. Ideoinnin yksi tärkeä osa oli sisäistää toimintatapamalli ja sen pääpiirteet.

Aihekuvaus valmistui melko pian ensimmäisen palaverin jälkeen. Aihekuvauksen esitin huhtikuussa 2017. Työsuunnitelmaa aloitellessani tapasin koulun informaattikon, joka ohjeisti minua tarkemmin käyttämään ja etsimään tietoa Medic-, PubMed- ja Cinahl-tietokannoista. Hakusanoina käytettiin mm: aggressio, käyttäytymishäiriöt, lapset, nuoret, aggression, violence behavior, child, adolescent, restrain, prevention or invention. Näiden lisäksi etsin tietoa kirjoista, ammattijulkaisuista sekä internetistä. Tiedon ja menetelmien hakeminen jatkui läpi opinnäytetyön.

4.5 Työn toteutus

Terveydenhuollon kehittämishankkeiden tavoite on uusien ja entistä parempien palveluiden tai toimintatapojen aikaansaaminen tai niiden parantaminen. Aikaisemman tiedon hyödyntäminen on kehittämishankkeessa oleellista: aikaisempi tieto säästää aikaa sekä lisää tulosten vertailukelpoisuutta sekä luotettavuutta (Heikkilä ym. 2008, 104.)

Tässä opinnäytetyössä nimenomaan hyödynnetään aikaisempaa, jo olemassa olevaa tietoa. Heikkilän ym. (2008, 104) mukaan olemassa olevan tiedon käyttö täytyy tapahtua hankkeen tavoitteet huomioon ottaen sekä huomioimalla työn tiedon tarve. Olemassa oleva tieto täytyy kerätä syste-

maattisesti ja se täytyy arvioida kriittisesti, jotta tietoa voidaan edelleen soveltaa. (Heikkilä ym. 2008, 104.)

Opinnäytetyön tekemisen ensimmäinen vaihe oli teorian tiedon kerääminen. Tavoitteena oli yhdistää olemassa oleva tutkimustieto kompaktiksi ja selkeäksi kokonaisuudeksi, jonka pohjalta on helppo tehdä johtopäätöksiä kehittämistyön kannalta. Kehittämistyö aloitettiin aihekuvaukseen ja tutkimussuunnitelmaan kerätyn aineiston referoinnilla. Tätä jatkettiin etsien uusia malleja ja näkökulmia aggression hallintaan ja ennaltaehkäisyyn. Jokaisen mallin tueksi etsittiin kansainvälisesti vertaisarvioituja tutkimuksia mallien tehosta sekä toimivuudesta käytännön toimintaympäristöissä, ja tehtyjen tutkimuksien löytyessä tutkimuksien sisältö referoitiin osaksi opinnäytetyötä.

Työssä tutkitut aggressionhallinta-, aggression ennaltaehkäisyn ja väkivallattoman vuorovaikutuksen mallit etsittiin alan oppikirjoista ja kansainvälisistä kouluttajamateriaaleista. Näiden mallien valintaan vaikuttivat niiden hyödynnettävyys erityisesti AVEKKI-koulutuksessa, joskin joidenkin mallien kohdalla valinta perustui enemmän osasisältöihin kuin kokonaisiin ohjelmiin, jotka ovat tarkoitettu sovellettavaksi laitosympäristössä hyvinkin pitkällä aikajänteellä. Näistä laajoista aggressionhallintaohjelmista työhön valittiin ne, joiden sisällöt ovat soveltamalla käytettävissä myös AVEKKI-kouluttajan työssä.

Lopuksi kerätty tieto yhdistettiin tuotokseen, joka noudattelee AVEKKI-kouluttajan käsikirjan rakennetta. Tuotos pyrittiin pitämään mahdollisimman tiiviinä ja informatiivisena, jotta sen käyttö käytännössä olisi sujuvaa. Toisaalta pyrittiin myös välttämään liiallista asioiden tiivistämistä, jotta tuotos tarjoaa myös tietopohjan mallien vaikutuksista sekä tutkimustietoon perustuvaa näyttöä toimintatapojen toimivuudesta. Näin kouluttaja pystyy valitsemaan koulutuksiin ja omaan työhön tarvittavat sekä omasta mielestään relevantit mallit. Kaikki tässä työssä tutkitut mallit ja menetelmät ovat sovellettavissa tai käytettävissä sellaisenaan lasten ja nuorten kanssa työskentelevien väkivallan hallintaan ja ennaltaehkäisyyn liittyvään koulutukseen. Tuotoksen tekemisen haasteena oli, että monet menetelmät olivat maksullisia ja sen vuoksi tietoa ei välttämättä ollut vapaana saatavilla.

Tuotoksen toinen haaste oli se, että kaikkia asioita ei voinut käsitellä raportissa tilaajan toiveen mukaisesti. Normaalin opinnäytetyön käytännön mukaisesti kaikki tuotoksessa käsiteltävä tieto tulisi löytyä myös raportista, mutta tässä opinnäytetyössä tätä ohjetta jouduttiin soveltamaan. Tämän vuoksi myös tuotoksessa avattiin tiettyjä aiheita laajemmin.

5 OPINNÄYTETYÖPROSESSIN JA TUOTOKSEN ARVIOINTI

Kehittämistyön luonteeseen kuuluu itse työskentelyn, eli prosessin, ja työskentelyn tuloksen, eli tuotoksen, itsearviointi. (Heikkilä ym. 2008) Opinnäytetyön työstön alkuvaiheessa tein opinnäytetyöprosessiani koskevan SWOT-analyysin, jonka tarkoituksena oli arvioida vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia ja uhkia. Lyhenne SWOT tulee englannin sanoista Strengths (vahvuudet), Weaknesses (heikkoudet), Opportunities (mahdollisuudet) ja Threats (uhat). SWOT-analyysin avulla voidaan analysoida tapahtuvaa oppimista ja toimintaympäristöä. SWOT-analyysistä saadaan eniten hyötyä kun se tehdään suunnitteluvaiheen alkupuolella, heti kehittämispäätöksen jälkeen. SWOT-analyysin avulla voidaan ohjata prosessia alusta loppuun saakka, ja sen perusteella voidaan uudelleen järjestellä toimintaa prosessin ollessa kesken, jos SWOT-analyysissä koetaan tapahtuneen muutoksia. (Opetushallitus 2017.)

Omana vahvuutenani pidin sitä, että aihepiiri oli innostava, johtuen halustani suuntautua lasten ja nuorten hoitotyöhön. Koin aiheen sekä motivoivaksi että tärkeäksi: lasten aggressioon tai väkivaltaiseen käytökseen voi törmätä aivan normaaleillakin lastenosastoilla, kouluissa sekä päiväkodeissa, jolloin oikeanlaisten toimintatapojen ja mallien osaaminen parantaa työelämävalmiuksia ja toisaalta myös valmistaa päätoimiseen työskentelyyn aggressiivisten lasten ja nuorten parissa. Näin myös vahvuudeksi tukenani olleen aiemman AVEKKI-kouluttajan käsikirjan. Se häivytti niin kutsuttua ”tyhjän sivun syndroomaa”, ja antoi minulle välittömästi pohjan, millä aloittaa sekä mallin mihin pyrkiä. Aiempi AVEKKI-kouluttajan käsikirja ohjasikin toimintaani heti työn aloituspalaverista asti.

Mahdollisuudeksi prosessissa näin kehittämisjatkumon aloittamisen. Koska AVEKKI-koulutusta ei ole aiemmin painotettu lapsiin ja nuoriin, tämä työ oli ensimmäinen ja samalla haastava avaus aikuisten maailmasta lasten ja nuorten maailmaan. Tavoitteenani olikin, että tämän pohjatyön avulla AVEKKI-koulutusta voitaisiin edelleen kehittää ja suunnata sitä laajemmalle kentälle. Tämä mahdollisuus myös motivoi minua alusta saakka etsimään laadukasta ja luotettavaa tietoa.

Suurimmaksi heikkoudekseni nimesin ajankäytön. Kuten prosessin myötä kävi ilmi, työn tekeminen lykkääntyi itsestäni riippuvista sekä riippumattomista asioista ja myöhästyin alkuperäisestä aikataulustani reippaasti. Pyrin kuitenkin työstämään opinnäytetyötä edes pieninä palasina eteenpäin, jotta työn eteneminen ei täysin pysähtyisi. Koin uhaksi myös sen, että prosessi on pitkä ja aikaa vievä ja sen mahduttaminen perheellisen arkeen, jossa molemmat perheen aikuiset käyvät töissä sekä opiskelevat, tuntui alusta asti haastavalta. Lasten mahdollisia sairastumisia, päiväkotitipoissaoloja ja ilta-kiukkuja ei pysty aikatauluttamaan, vaikka moni varmasti haluaisikin.

Molemmat mainitsemani uhat olivat myös samalla mahdollisuuksia. Koin yksin tekemisen uhaksi, koska taustaani vasten laajan kirjallisen materiaalin tuottaminen tuntui haastavalta. Arvelin, että parin kanssa työskentely voisi helpottaa tyhjien sivujen viikkoja, ja niitä hetkiä kun tuntuisi siltä että työ ei oikein etene ja ideat loppuvat. Toisaalta, yksin tekeminen mahdollisti työn tekemisen täysin omassa aikataulussani. Jälleen, perheellisenä aikataulujen sovittaminen jonkun toisen aikatauluihin

on huomattavan haastavaa, ja ajattelin että pystyn toisaalta kirjoittamaan ja lukemaan tutkimuksia sekä materiaaleja omalla ajallani (iltaisin, viikonloppuisin, vapaa-aamusin), mikä ei välttämättä olisi onnistunut parityöskentelyssä. Toisena uhkana näin aiheen rajauksen. Aihe oli minulle uusi, ja AVEKKIn näkökulmasta olisi tärkeää, että työssä olisi tarpeeksi uutta asiaa riittävän tiiviisti. Tämä tarkoitti sitä, että prosessin alussa aiheen rajaus tuntui hyvin hankalalta, koska mahdollisia menetelmiä ja toimintamalleja on yhtä paljon kuin niiden soveltajiakin.

On tärkeää, että prosessin alun SWOT-analyysiä verrataan tilanteeseen, jossa prosessi on hiljalleen valmis. Prosessin aikana SWOT-analyysi ei juuri muuttunut, lukuun ottamatta yksin tekemisen siirtymistä hiljalleen uhasta mahdollisuudeksi. Vahvuuteni, motivaatio aiheeseen sekä jatkokehitykseen, pysyivät yllä koko prosessin ajan, vaikkakin muu koulutyö opinnäytetyön ohessa sekä nuoremman lapsen päiväkodin aloituksen yhdessä alkanut sairauskierre hidastikin prosessin etenemistä. Samalla myös ajankäytön hallinta näin suuressa kokonaisuudessa näkyi selkeästi heikkoutena. Tuli viikkoja, jolloin prosessi käytännössä ottaen pysähtyi itsestäni riippumattomista syistä, joka söi motivaatiota aloittaa työtä tauon jälkeen uudelleen. Huomasin myös, että taitoni niin kirjoittajana kuin analysoijana parani prosessin edetessä. Kokonaisuutena opinnäytetyöprosessi omassa perhetilanteessani tuntui raskaalta, mutta toisaalta samalla palkitsevalta ja opettavalta, huonoista päivistä ja viikoista huolimatta.

Tavoitteenani oli informatiivisen, suhteessa tarpeeksi laajan ja työelämään soveltuvan tuotoksen toteuttaminen. Tuotoksen rakenne perustui olemassa olevaan AVEKKI-kouluttajan käsikirjaan. Tuotoksen rakenne ja malli sovittiin yhdessä tilaajan ja ohjaavan opettajan kanssa. Koostin opinnäytetyöni teoriaosiota sillä ajatuksella, että se olisi mahdollisimman suoraan sovellettavissa myös varsinaisen tuotoksen tekstiksi. Arvioin kirjoittamaani jatkuvasti kirjoittamisen yhteydessä, sekä esittelin tuotoksen keskeneräisen version yhteisessä palaverissa tilaajan sekä ohjaavan opettajan kanssa. Jatkoitin työskentelyäni heidän kommenttien perusteella ja kokosin tuotoksen yhteen. Tuotoksessa hyödynnettiin erityisesti kansainvälistä tutkimustietoa sekä kaupallisia ja oppimateriaaleina toimivia malleja ja toimintatapoja. Tiedonkeruu tuntui tietyissä tilanteissa haasteelliselta, varsinkin kaupallisten intressien omistamien hallintamallien tapauksessa. Joitakin kiinnostavia menetelmiä karsiutui lopullisesta tuotoksesta sillä perusteella, että menetelmää selventävä kirjallisuus olisi täytynyt ostaa yritykseltä, eikä menetelmää koskevia tutkimuksia oltu julkaistu yritysalaisuuksiin vedoten.

Koen, että tuotos onnistui kokonaisuutena hyvin. Se on selkeä, AVEKKI-kouluttajan käsikirjan mukaan strukturoitu informatiivinen kokonaisuus. Se on toteutettu AVEKKI-koulutuskeskuksen yleisten eettisten ohjeiden ja ohjaavan lainsäädännön mukaan. Kokemani uhka aiheen rajauksesta toteutui myös työn loppuvaiheessa vaiheessa. Tuotoksen ja itse opinnäytetyön aihe on hyvin laaja, ja sen tiivistäminen opinnäytetyöksi on ollut hyvin haastava prosessi. Mielestäni tuotokseen päätyi kuitenkin sopiva määrä lasten ja nuorten kanssa toimimiseen tarvittavia malleja, perusteita niiden käyttöön sekä myöskin kuvaus, kuinka kyseisiä malleja tulisi käytännön tilanteissa soveltaa. Tuotoksen sovellettavuus käytännön AVEKKI-koulutukseen on mielestäni hyvä, erityisesti siksi että AVEKKI-koulutuksen tarkoitus on tarjota väkivallan uhan kanssa toimiville työyhteisölle keskustelualusta ja tapa kehittää omaa toimintaansa yleisesti hyväksi havaittujen toimintakäytäntöjen perusteella.

6 POHDINTA

6.1 Eettisyys ja luotettavuus

Tämä opinnäytetyö ja sen tuotos toteutettiin AVEKKI-mallin mukaisten rakenteiden ja arvojen, yleisten eettisten ohjeiden, sekä ohjaavan lainsäädännön perusteella, sekä tutkivaa kehittämistä ohjaavien eettisten ohjeiden mukaisesti. Tuotoksen ja opinnäytetyön eettisyyden arvioinnissa on tärkeää huomioida kansainvälisesti hyväksikäsitellyt tieteelliset ja toiminnalliset käytännöt. Näitä ovat mm. tietolähteiden valinta tutkimuskysymysten perusteella, aineiston asianmukainen referointi ja keruu sekä kerätyn tiedon analysointi. Kehittämistyön raportoinnissa, hyvään tieteelliseen toimintatapaan kuuluu tutkimuksiin viittaaminen ja sisällön totuudenmukainen referointi. Aineiston lopullisen analyysin tuloksena syntyvät johtopäätökset täytyy perustua oikeellisesti luettuun tutkimustietoon ja johtopäätökset tulee tehdä rehellisesti. (Heikkilä ym. 2008)

Tämän opinnäytetyön näkökulmasta eettisyyden arvioinnin kulmakiviksi nousivat tarpeeksi laaja tiedon kerääminen, sen asianmukainen toteutus sekä kehittämistoiminnan eettisyys. Käyttämäni materiaalin eettisyys varmistettiin käyttämällä vain vertaisarvioituja, kansainvälisiä tai kotimaisia tutkimuksia. Oppikirjojen tapauksissa keskityttiin valitsemaan sellaisia materiaaleja, jotka ovat yleisesti käytössä alaan liittyvässä opetuksessa tai koulutuksessa. Tutkimustietoon suhtauduttiin kriittisesti, ja pyrittiin huomioimaan myös menetelmissä havaitut heikkoudet sekä niihin kohdistettu kritiikki. Tuotokseen valittiin vain sellaisia menetelmiä, joiden käyttö on yleisesti ihmisarvoa kunnioittavaa ja mahdollisimman kajoamatonta. Koska työssä ei tehty tutkimusta, joka tuottaisi varsinaisesti uusia tutkimustuloksia tai tutkimustietoa, tulosten käsittelyn eettisyyden suhteen ei kohdattu ongelmia. Työssä ei myöskään käsitelty mitään henkilötietoja tai muuta arkaluontoista sisältävää materiaalia. Tuotoksen pohjana käytettiin olemassa olevaa AVEKKI-kouluttajan käsikirjaa, jonka käyttötavasta sovittiin yhdessä tilaajan kanssa, eikä sen nykyistä sisältöä levitetty prosessin aikana ulkopuolisille tahoille.

Opinnäytetyön ja sen tuotoksen luotettavuus voidaan arvioida hyväksi. Käytetty aineisto on vertaisarvioinnilla sekä hyväksynnällä koulutus- tai oppimateriaaliksi havaittu toimivaksi ja luotettavaksi. Työssä ei tuotettu uutta materiaalia, vaan koottiin jo tutkittuja menetelmiä yhteen tiiviiksi ja mahdollisimman informatiiviseksi kokonaisuudeksi. Täten opinnäytetyön ja sen tuotoksen luotettavuus on jo kertaalleen arvioitu, ennen varsinaisen prosessin aloittamista.

6.2 Oman oppimisen arviointi

Opinnäytetyöprosessin tarkoituksena on aina syventää opiskelijan nykyistä osaamista ja tietopohjaa. Tämä opinnäytetyö ja siihen liittyvä prosessi syvensivät tietämystäni lasten ja nuorten aggressioon liittyvistä ongelmista ja niiden seurauksista. Pääsin tutustumaan erilaisiin aggression ennaltaehkäisyyn ja hallinnan menetelmiin, joita voidaan hyödyntää tulevassa työssäni. AVEKKI-koulutuksen käynee-

nä, oli valaisevaa huomata, kuinka monella eri tavalla väkivallan ja aggression ehkäisyä voidaan lähestyä.

Koen laajojen kirjallisten materiaalien tuottamisen itselleni haasteelliseksi, koska en ole käynyt toisten asteen koulutusta lukiossa enkä ole joutunut koskaan varsinaisesti tuottamaan näin suurta kirjallista kokonaisuutta. Ensimmäiseksi tämän tyyppiseksi työksi pärjäsin mielestäni kohtuullisen hyvin, mutta helpolla työ ei edennyt. Selvästi haasteellisinta työssä oli tiedon hakeminen ja siihen liittyvien menetelmien sisäistäminen.

Työ on kehittänyt minua ammatillisesti. Olen huomannut työssä ja arjessa sisäistäneeni opinnäytetyössä käsittelemiäni asioita ja pystyväni siirtämään niitä käytäntöön. Kirjallisen raportointitaidon kehittyminen on ollut yksi isoimpia asioita tämän prosessin aikana. Opinnäytetyöprosessi opetti myös työstämään laajoja kokonaisuuksia monista eri näkökulmista, kirjoittamaan monista lähteistä muodostettua synteesiä ja tekemään johtopäätöksiä luetun tiedon perusteella. Opinnäytetyöprosessina oli kokonaisuudessaan uusi ja haastava.

6.3 Tuotoksen hyödynnettävyys

Työntilaajalla oli lähtökohtaisesti ajatus siitä, että tuotos toisi heille uusia näkökulmia lasten aggression hallinnasta meiltä Suomesta ja maailmalta. Kokoamaani materiaalia käytetään tietolähteenä AVEKKI-kouluttajan käsikirjan kehittämisessä, ja siten kouluttajien osaamisen parantamiseksi tästä aihealueesta. Tuotoksessa on tuotu esiin monia eri menetelmiä, joissa on paljon kuitenkin yhteisiä piirteitä. Tämä mielestäni kertoo siitä, että nämä piirteet ovat tärkeä ja hyödyllinen osa lasten ja nuorten aggressionhallintaa. Tuotoksen menetelmät on suunnattu erilaisiin työyhteisöihin ja soveltamalla niitä voidaan AVEKKIIN kehitellä jotakin uutta, moneen työpisteeseen sopivia, käytäntöjä.

6.4 Jatkotutkimus ja kehittämisidea

Työn tuotos on osa isompaa kokonaisuutta, joten jatkotutkimusta aiheesta on tulevaisuudessa tulossa. AVEKKI kehittää toimintaansa lasten ja nuorten aggression hallinnan osalta ja tämä työ on osa siihen kuuluvaa pohjatyötä.

Aihe on kuitenkin mielenkiintoinen ja laaja, ja siitä olisi mahdollista lohkaista paloja opinnäytetyöksi. Yksi jatkotutkimusidea voisi olla, että menetelmiä arvioitaisiin siltä näkökulmalta, millaisiin työyhteisöihin ne olisivat parhaiten helposti sovellettavissa. Jatkotutkimusta voisi tehdä myös siten, että tutkittaisiin, millaisia menetelmiä esimerkiksi lasten psykiatrian osastolla, vammaispalveluiden yksikössä ja päiväkodilla tai päiväkotiketjulla on käytössään. Tämän tyyppisen tutkimuksen voisi jakaa useammalle opiskelijaryhmälle, sillä se vaatii tutkimusluvan jokaiseen kohteeseen. Tämän tyyppisellä tutkimuksella saataisiin kuitenkin arvokasta tietoa siitä, mitkä menetelmät ovat kentällä tuttuja ja mitä AVEKIN kehittämisessä kannattaa painottaa.

LÄHTEET

ABRAHAM, K. JA STUDAKER-CORDNER, M. 2018. Angry Kids: 7 things not to when your child is angry. [Viitattu 2018-01-28.] Saatavissa: <https://www.empoweringparents.com/article/angry-kids-7-things-not-to-do-when-your-child-is-angry/>

AHO, J. 2017-12-20. [Suullinen tiedoksianto.] Kuopio: Savonia Ammattikorkeakoulu.

AHO, J. AIRAKSINEN, K. HAKKARAINEN, K. LOMMI, R JA TAATTOLA, S. 2015. AVEKKI-kouluttajan käsikirja. Kuopio: Grano.

ARONEN, E. 2016. Lasten häiriökäyttäytyminen. [Viitattu 2018-03-18.] Saatavissa: <http://www.duodecimlehti.fi/duo13145>

CACCIATORE, R. 2007. Aggression portaat. Opetushallitus: Oppimateriaalia kouluille. Vammalan kirjapaino Oy.

CACCIATORE, R. 2008. Kiukkukirja. Väestöliitto. Helsinki: VL-Markkinointi Oy.

ELLONEN, N. 2012. Väkivalta äitien ja lasten välisten ristiriitojen ratkaisussa. Haaste [lehti] 10 [2010]: 2, s. 7-9.

VALTIONNEUVOSTON ASETUS AMMATTIKORKEAKOULUISTA. 1129/2014, pykälä 2. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 2017-08-12.] Saatavissa: <http://finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141129>

FURMAN, B. 2003. Muksuoppi. Ratkaisun avaimet lasten ongelmiin. Keuruu: Otavan kirjapaino oy.

HEIKKILÄ, A. JOKINEN, P. NURMELA, T. 2008. Tutkiva kehittäminen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

KUPIAINEN, S. JA OLLIKAINEN, S. 2014. NYT MINÄ SUUTUN! Menetelmiä aggressiivisesti ja levottomasti käyttäytyvän lapsen rauhoittamiseen. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma.

LAHTI, A. 2014. Epidemiological study on trends and characteristics of suicide among children and adolescents in Finland. [Viitattu 2018-02-09.] Saatavissa: <http://jultika.oulu.fi/Record/isbn978-952-62-0557-1>

LAUKKANEN, E. MARTTUNEN, M. MIETTINEN, S, PIETIKÄINEN M. 2006. Nuoren psyykkisten ongelmien kohtaaminen. Helsinki: Kustannus oy Duodecim.

LINDHOLM, P. 2016. Lasten ja nuorten käytöshäiriöt. [Viitattu 2017-16-08.] Saatavissa: http://www.terveysportti.fi.ezproxy.savonia.fi/dtk/ltk/koti?p_haku=mielenterveys

MARTTUNEN, M. SALMI, V. 2017. Rikollisuuden piirteitä. Nuorisorikollisuus. [Viitattu 2018-01-15.] Saatavissa: <http://docplayer.fi/48725893-Rikollisuuden-piirteita-1-nuorisorikollisuus-matti-marttunen-venla-salmi.html>

MIELENTERVEYSTALO. 2018. Mitä on aggressio. [Viitattu 2017-09-12.] Saatavissa: https://www.mielenterveystalo.fi/aikuiset/itsehoito-ja-oppaat/itsehoito/aggression_tunteen_omahoito/Pages/mita_on_aggressio.aspx

MANNERHEIMIN LASTENSUOJELULIITTO. 2017. Vanhempi asettaa rajat lapselle. [Viitattu 2018-04-27.] Saatavissa: <https://www.mll.fi/vanhemmille/vinkkeja-lapsiperheen-arkeen/lapsi-on-uhmaissa/vanhempi-asettaa-rajat-lapselle/>

NEUVOKAS PERHE. 2018. Meidän perheen tunnetaidot. [Viitattu 2017-09-12.] Saatavissa: <https://neuvokasperhe.fi/meidan-perheen-tunnetaidot>

OPETUSHALLITUS. 2007. SWOT-Analyysi. [Viitattu 2017-08-16.] Saatavissa: http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/laadunhallinnan_tuki/wbl-toi/menetelmia_ja_tyovalineita/swot-analyysi

PIISPA, M. JA HULKKO, L. 2009. Työväkivalta on yleistä terveys- ja sosiaalialojen ammateissa. [Viitattu 2017-08-09.] Saatavissa: https://www.stat.fi/artikkelit/2009/art_2009-09-30_002.html?s=0

PUUSTJÄRVI, A. JA REPOKARI, L. 2017. Lasten käytöshäiriöihin tulee puuttua ajoissa. [Viitattu 2018-04-27.] Saatavissa: <http://www.laakarilehti.fi/tieteessa/katsausartikkeli/lasten-kaytoshairioihin-tulee-puuttua-ajoissa/?public=0a34f8bb355a519541d62aa8f29986>

SALMI, V. KIVIVUORI, J. Opettajiin kohdistuva häirintä ja väkivalta 2008. [viitattu 2017-12-26.] Saatavissa: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152592/10_09_opettajiin_kohdistuva.pdf?sequence=2

SAVONIA AMMATTIKORKEAKOULU. 2017. Opinnäytetyöt AMK-tutkinnot. [Viitattu 2017-08-16.] Saatavissa: <https://reppu.savonia.fi/opinnaytetyo/amktutkinnot/Sivut/default.aspx>

SIEGEL. DANIEL J. 2012. Mielitaju muutoksen tiede. Helsinki: Basam Books Oy.

SUOMEN MIELENTERVEYSSEURA. 2014. Tunteiden maailmanpyörä. [Viitattu 2017-08-12.] Saatavissa: <http://www.mielenterveysseura.fi/fi/julisteet/tunteiden-maailmanpy%C3%B6r%C3%A4>

SUOMEN MIELENTERVEYSSEURA. 2018. Vauvaikä. [Viitattu 2018-04-27.] Saatavissa: <https://www.mielenterveysseura.fi/fi/mielenterveys/itsetuntemus/tunnetaidot/vauvaikä>

SINKKONEN, J. JA KORHONEN, L. 2015. Pulassa lapsen kanssa. Helsinki: Duodecim.

SOURANDER, A., JENSEN, P., DAVIES, M., NIEMELÄ, S., ELONHEIMO, H., RISTKARI, T. YM. 2007. Who is at greatest risk of adverse long-term outcomes? The Finnish from boy to a man study. [Viitattu 2018-04-07.] Saatavissa: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/17712238>

TERVE MEDIA OY. 2009. Lapsen aggressio. [Viitattu 2018-04-27.] Saatavissa: <https://www.terve.fi/artikkelit/lapsen-aggressio>

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS. 2013. Väkivallan vaikutukset. [Viitattu 2017-12-14.] Saatavissa: https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/lahisuhde_perhevakivallan_ehkaisytyo/vakivallan

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS. 2015. Varhainen vuorovaikutus. [Viitattu 2018-04-27.] Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastenneuvolakasikirja/ohjeet-ja-tukimateriaali/menetelmat/psykososiaalinen-kehitys/vavu>

TILASTOKESKUS. 2016. Tutkimus- ja kehittämistoiminta. [Viitattu 2017-08-16.] Saatavissa: http://www.stat.fi/meta/kas/t_ktoiminta.html

TILASTOKESKUS. 2017. Itsemurhat. [Viitattu 2018-01-50.] Saatavissa: <http://www.findikaattori.fi/fi/10>

TOUKOLA, T. KARUKIVI, M. JA SAARIJÄRVI, S. 2015. Tunneilmaisun kehittymisen ongelmat – temperamentin vai ympäristön sanelemaa? [Viitattu 2018-01-05.] Saatavissa: <http://duodecimlehti.fi.ezproxy.savonia.fi/duo12516>

VÄESTÖLIITTO. 2018. Aggressio. [Viitattu 2018-03-18.] Saatavissa: <https://www.vaestoliitto.fi/nuoret/mina-ja-muut/tunteet/aggressio/>